

Tipicitate sau adevăr

Multă vreme cele două noțiuni au fost contrapuse în mod artificial susținându-se chiar că ele s-ar exclude reciproc în anumite cazuri. Un fapt de viață transfigurat în artă era considerat tipic numai dacă corespundea trăsăturilor esențiale ale realității și în cazul acesta era socotit adevărat (în numeroase situații afirmația se și verifică). În clipa în care însă fragmentul de realitate nu ținea de natura orânduirii noastre, el era declarat neesențial, netipic și deci neadevărat, de unde încheierea că arta nu are dreptul să oglindească decât ceea ce este cu totul și cu totul fundamental.

Greșeala era dublă : în primul rând, realitatea socialistă, esențialmente progresistă și în dezvoltare, nu este lipsită — așa cum s-a subliniat și în ultimele documente de partid — de contradicții și ele sînt nu mai puțin importante și tipice în anumite situații. În al doilea rînd, dacă un fapt nu este caracteristic societății noastre, nu ține de esența ei, el nu devine prin aceasta mai puțin real și deci mai puțin adevărat.

Adevărul artistic nu este, de altfel, pur și simplu transpunerea în alt limbaj a adevărului vieții, ci, bazîndu-se pe o corespondență de sensuri, are și o relativă autonomie, ceea ce face ca problema să fie mai complexă decît apare la prima vedere. Spiritul umanismului socialist — coordonată hotărîtoare a spiritualității noastre — presupune apoi o înțelegere nuanțată a relației dintre artă și realitate. O viziune edulcorată și idilizantă asupra umanismului — nedispărută încă — făcea ca acesta să fie înțeles ca o dulce împăcare a contrariilor, ca o licoare sîropoasă cu miros de trandafiri care reușea să acopere toate dramele, frămîntările, problemele autentice umane. Umanismul socialist fiind expresia unei realități noi, a unui ideal profund corespunzător esenței umane, nu este însă o abstracție, o simplă speculație, pentru că atunci ar rămîne doar o ipoteză a cărei tipicitate „teoretică” confruntată cu realitatea s-ar dovedi pînă la urmă neadevărată, întrucît o trădează. Marxismul pornește de la „omul concret”, viu și, prin aceasta, el implică o viziune a vieții în toată complexitatea ei, nepermițînd luarea dorințelor drept realitate. Există apoi o „tipicitate” a vieții care nu determină în mod automat opere de artă tipice, adevărate.

Slăbiciunile dramaturgiei noastre trebuie căutate după părerea mea în două direcții : pe de o parte lipsa de talent, incapacitatea de a transfigura artistic realitatea, pe de alta necunoașterea sau cunoașterea convențională a acestei realități. Dacă analizăm insuccesele noastre vom vedea că de foarte multe ori ele se datoresc unui mod festiv, schematic, de a prezenta realitatea, neautenticității conflictelor pe baza cărora sînt construite piesele și lipsei de curaj de a aborda frontal tocmai domeniile sau problemele mai ascuțite. A trata realitatea cu „menajamente”, a ocoli meandrele sau coborîșurile, a trece pe lângă problemele reale, construind pseudo-conflicte care „să nu supere pe nimeni”, este profund netipic și nu poate duce la dezvelirea adevărului artistic. Sînt, desigur, pe această cale de înlăturat unele inerții și comodități, sînt de eliminat săbaloane și scheme rigide, înscăunate în decursul anilor, dar la capătul drumului se află ADEVĂRUL, și arta autentică a epocii socialiste se întemeiază pe acesta!

Cîmpul de investigație artistică este extrem de larg și de bogat ; subiecte sau teme „tabu” nu există, iar marile momente ale prefacerilor revoluționare din ultimii aproape 30 de ani își așteaptă încă interpretii artistice. Vor izbîndi acei artiști de talent, care vor înțelege că momentele epocale, cu semnificații fundamentale în istoria unui popor, nu presupun un ton solemn și o prezentare plină numai de fast și strălucire, pentru că în realitate încheștarea dintre vechi și nou n-a fost însoțită de sunetele fanfarei și n-a decurs în mod lin.

Publicul nu așteaptă de la dramaturgie momente de viață învelite în celofan sau vată ; ei, dramaturgii știu prea bine că progresul nu se realizează fără o bătălie aprigă, în care surdina și poleiala nu pot acoperi glasul adevărului. Ei mai știu că nici drumul nostru în viitor nu va fi doar un marș triumfal, lipsit de piedici și obstacole. Cînd documentele de partid vorbesc atît de critic și deschis despre rămîinerile noastre în urmă, despre slăbiciunile în educarea socialistă a maselor, de ce nu ar îndrăzni artiștii să rostescă aceste adevăruri cu toată gura atunci cînd își gîndesc și își creează opera ?